

TSCHINTG PROBLEMS CUN LAS «RAZZAS UMANAS»

**NUS
ED ILS AUTERS**

DAL PREGIUDIZI
AL RASSISEM

Parter umans en gruppas

Tut ils umans vesan ora auter. I dat gronds e pitschens, gross ed atletics, giuvens e vegls. Ed els sa differenzieschan er areguard la color da la pel, la furma da la fatscha u la creschientscha dals chavels. Fin avant var 300 onns eri usità en l'Europa da reparter ils umans en differentas gruppas, per il solit sin fundament da lur religiun: cristians, gidieus, muslims, pajauns (quai eran tut ils auters).

Alura han ils scenziads cumenzà adina pli savens a parter ils umans en «varietads» u «razzas» sin fundament da lur cumparsa e lur derivanza geografica. Els èn sa basads sin características arbitraras che dattan en egl, p.ex. la color da la pel, la structura dals chavels u la furma da la chavazza. Questa categorisaziun ha però chaschunà baininqual problem.

L'emprim problem: i dat numerusas furmas intermediaras

Tgi che viaggiava per via terrestre, veseva per exempel che las colors da la pel na sa midavan betg tuttenina al cunfin d'in pajais. Tranter pels cleras e pels stgiras datti numnadamain nundumbraivlas nianzas, tranter chavels glischs e tschurriclads, blonds e nairs medemamain. Ins stueva damai simplifitgar u generalisar fermamain per definir categorias «evidentas». Carl von Linné, enconuscent per sia classificaziun da plantas, ha determinà l'onn 1743 quatter «varietads» da l'umanità che cumbinavan la geografia e la color da la pel: ils Europeans èn alvs, ils Americans cotschens, ils Asiats mellens, ils Africans nairs.

Questa categorisaziun è sa mussada sco inacceptabla. Perquai ha el pli tard adina puspè curregi en ses cudeschs la cumbinaziun da derivanza e color da la pel. Suenter ha la perscrutaziun da las razzas cumenzà a perfecziunar adina pli fitg la classificaziun da las razzas. En il decurs dals onns ha ella parti ils umans da l'entir mund en var 200 razzas differentas. Ils onns 1930 ha la scienza per exempel pretendì che la populaziun svizra consistia da quatter razzas: l'alpina, l'ostica, la nordica e la vistica. Ins ha dentant admess che la gronda part da las abitantas e dals abitants saja ina maschaida da questas razzas.

Il segund problem: la cumparsa na correspunda betg ad in tratg caracteristic u a la mentalità

Classifitgar ils umans tenor lur cumparsa è arbitrar e na porta nagins resultats duvrabels. Ils perscrutaders da las razzas han dentant cumenzà ad agiuntar ulteriurs tratgs: qualitads da caracter e mentalitads. Entant ch'ins aveva adina mesirà cun gronda acribia e precisiun scientifica la cumparsa exteriura sco las

furmas dals chaus u las ladezzas dals nas, han ins cumenzà ad attribuir las qualitads da caracter a moda arbitrara. Uschia ha Carl von Linné, che nus enconuschain gia (emprim problem), attribuì a sias quatter «varietads» mintgamai in «temperament» ed ina posiziun dal corp:

repartiziun geografica	color da la pel	temperament	posiziun dal corp
Europeans	alv	sanguinic (viscal, activ)	musculus
Americans	cotschen	coleric (irritabel, excitabel)	sidretg
Asiats	mellen	melanconic (trist, pensi)	airi, marv
Africans	nair	flegmatic (passiv, maladester)	strac

En il decurs dal temp èn las classificaziuns ed attribuziuns vegnidas variadas numerusas giadas cun ulteriuras «caracteristicas da las razzas». Tschertas gruppas valevan sco particularmain bellas, autras sco moralmain

preziasas, autras percenter sco lavagadas, nuncivilisadas, schlaschadas. Ins ha fatg da tuttas sorts classificaziuns ed attribuziuns e quai ha chaschunà il terz problem.

Il terz problem: ins na po betg cumprovar las classificaziuns arbitraras da «razzas» e las attribuziuns respectivas

La color da la pel da l'uman ha nundumbraivlas nianzas. Sche nus empruvain da classifitgar ils umans tenor la color da la pel, stuessan nus trair ina lingia tar ina tscherta valor stgira da la pel e dir: tut ils umans ch'èn pli stgirs furman in'atgna razza. Nua ch'ins ha da trair questa lingia, na pon ins betg eruir scientificamain, la decisiun è adina arbitrara. E definir caracteristicas mentalas è anc pli difficil: temperaments, tratgs characteristics, bellezza, morala, diligenza ed autras caracteristicas d'umans vegnan chapids differentamain en differentas culturas. Igl è perquai impussibel d'attribuir ina caratteristica specifica ad ina color da la pel specifica.

Gist tuttina èsi era cun la genetica. Ella cumprova che tut ils umans èn geneticamain fitg sumegliants e che las differenzas visiblas tranter ils umans èn d'attribuir a fitg paucs gens differentes. I n'è era betg pussaivel da differenziar ils umans cun lingias da pievels separadas (sur in temp pli lung). I dat dentant ina rait genetica che collia tut las populaziuns umanas (damai tut ils umans). Il concept tradiziunal da las razzas han ins perquai bandunà en la genetica en favur d'ina vista istorica e dinamica da la diversidad umana.

Il quart problem: per tschertins pari cumadaivel da parter ils umans en «razzas»

I n'è betg ina casualitad che l'epoca da la perscrutaziun da las razzas coincidescha cun l'epoca dal colonialissem. La perscrutaziun da las razzas vuleva parter per tut pretsch las «razzas» en ierarchias. A la testa da quellas stevan adina las Europeanas ed ils Europeans cun pel clera. Tut las autras «razzas» vegnivan degradadas en ina furma u l'otra, vegnivan caracterisadas sco pievels «senza cultura», «nuncivilisads», «marschs» u «tgutgs». E malgrà che las Europeanas ed ils Europeans vesevan sasezs era moralmain a la testa da l'umanitad, n'eri per els nagin problem da far guerra cunter las abitantas ed ils abitants ordaifer l'Europa, d'als metter en sclavitid, explotar e tractar sco animals. La perscrutaziun als furniva ils arguments che devan ad els la permissiun morala d'explotar ils auters pievels.

Er oz vegnan ils umans savens categorisads, svalitads e discriminads sin fundament da lur características exteriuras u da lur derivanza. Crear in'ierarchia tranter il «nus» ed ils «auters» vul dir crear in dischequilibr da pussanza che sa mussa sco suonda: «nus» èn ils buns ed han perquai dapli dretgs e privilegis ch'ils «auters» che han sbagls e perquai damain dretgs e damain privilegis. L'ierarchia tranter il «nus» ed ils «auters» po vegnir exprimida dad aut e publicamain. Quai è dentant scumandà en Svizra, perquai ch'i metta en privel la convivenza paschaivla en nosssa cuminanza. «Tgi che incitescha publicamain d'odiar u da discriminar ina persuna u ina gruppa da personas pervia da sia razza (...), vegn chastià (...).» Quai è scrit en il Cudesch penal svizzer.

Il tschintgavel problem: il rassissem sa zuppa gugent

L'ierarchia tranter il «nus» ed ils «auters» po era vegnir exprimida en il rom privat, e quai betg sulettamain cun plets, mabain era cun egliadas, gests u cun taschair. E betg adina capita quai a moda conscianta! Il patratg che «nus» essan megliers ed avain dapli dretgs ch'ils «auters» para d'esser enragischà uschè fitg en noss maletg da nus sezs che nus na sentin gnanc adina, cura che nus svalitain ils «auters». Ins discorra en quel cas da rassissem subconscient. Quel n'è betg main nausch per la victima.

Il rassissem sa zuppa dentant er en autras «structuras» d'ina societad, damai en l'urden intern. Quest urden consista da leschas e reglas, ma era da cumportaments quotidianes e da reglas nuncrittadas. La moda da salidar in l'auter è per exempel suttamessa a talas reglas: Tge di jau? A tgi dun jau il maun? Tgi

embratsch jau – co e quant ditg? Tgi bitsch jau – e co? E co vai alura vinavant? Tar l'urden intern tutgan era las reglas che valan en interpresas, scolas, administraziuns ed autras instituziuns. L'administratur d'ina chasa sa dumonda forsa: survegn jau problems cun ils locataris da la chasa, sche jau affittesch in'abitaziun ad ina commembra dals «auters»? Ina manadra da team sa dumonda forsa: survegn jau problems cun il team, sche jau emploiesch «in'otra», e va quella insumma a prà cun il team, sch'ella fa part «d'ina outra gruppa»? Questa moda da rassissem è savens indirecta, pertge che l'administratur da la chasa e la manadra da team n'èn sezs forsa betg rassistics e prendessan per exempel gugent dunna Tsai Ing-wen sco locataria u emploiada. Els na ristgan dentant betg da far quai, perquai ch'els teman il rassissem dals auters.

Glossari

genetica:

la scienza che sa fatschenta cun l'heritad. L'object scientific da la genetica èn ils gens. La genetica examinescha co che quels sa muteschon e co ch'els vegnan transmess a la proxima generaziun.

ierarchia:

l'urden che mussa las relaziuns da pussanza. Ierarchias vegnan creadas e defendidas en «discurs da pussanza», damai en raquints che cumprovan las pretensiuns da pussanza.

colonialissem:

stadis per il solit europeics han fundà colonias cun prender en possess, suttametter ed explotar pajais en l'Asia, l'Africa e l'America. La populaziun indigena era suttamessa als regents esters e n'aveva savens nagins dretgs. Revoltas èn vegnidas supprimidas a moda brutala. Las pli grondas pussanzas colonialas èn stadas l'Engalterra, la Frantscha, la Spagna, il Portugal ed ils Pajais Bass.

PENSUM 9A-F: TSCHINTG PROBLEMS CUN LAS «RAZZAS UMANAS»

**NUS
ED ILS AUTERS**

DAL PREGIUDIZI
AL RASSISEM

Legiai en dus la passascha introductiva
«Parter umans en gruppas»

Mettai suenter da la vart il text.

Determinai ussa tgi ch'è per questa passascha la regurdadra e tgi l'auditura – respectivamain il regurdader e l'auditur. L'emprima persuna resumescha il text, la segunda taidla e cumplettescha u curregia. Scrivai alura ina curta resumaziun da la passascha. Ponderai era co ch'ins pudess uschiglio anc parter

umans en gruppas, dentant senza prender las categorias religiun u color da la pel. Nudai Vossas ideas.

Legiai uss il text davart il problem ch'è vegnì attribuì a vus. Faschai il medem sco per l'emprima passascha, ma barattai ussa las rollas: leger, sa regurdar, cumplettar, scriver. Sch'il text ha pliras passaschas, barattais vus adina puspè las rollas e scrivais mintga giada ina resumaziun. Sche vus na chapis betg insatge, dumandai la persuna d'instrucziun.

A la fin preschentaiss vus a las autras gruppas il problem examinà da vus e vossas ponderaziuns en quel regard.

Pensums da challenge:

1. «Danunder vegns ti?»

Ti has segir era gia udi che intginas persunas resentan sco affrunt la dumonda «Danunder vegns ti?» e la dumonda supplementara «Danunder vegns ti atgnamain?»

Declera pertge.

2. Ina meglra expressiun per «razza»

Tenor il Cudesch penal svizzer vegn chastia «Tgi che incitescha publicamain d'odiar u da discriminar ina persuna u ina gruppa da persunas pervia da sia razza, pervia da sia etnia, pervia da sia religiun u pervia da sia orientaziun». Nus avain vis ch'ils umans na pon betg vegnir partids en «razzas», ch'i na dat damai naginas razzas umanas. Co pon ins numnar en ina lescha insatge ch'i na dat gnanc?

Emprova da chattar in meglier pled u ina meglra formulaziun per «razza» e scriva da nov il text da lescha.

PENSUM 10: LAVURAR, ABITAR (TAVLA 12 PART SURA)

**NUS
ED ILS AUTERS**

DAL PREGIUDIZI
AL RASSISSEM

Lavur da grupp en dus.

Declarai a vossas conscolaras ed a voss conscolars la part sura da la tavla 12. As preparai suandantamain:

Legiai l'emprim las passaschas «lavurar» e «tschertgar in'abitaziun» ed empruvai da declarar la grafica cun peds. Respundai suenter a las suandantas dumondas:

- Tgi èn las Svizras ed ils Svizzers che vegnan percepids sco commembras e commembers d'ina minoritad? Numnai in pèr exempels.
- Nus discurren da «rassissement systemic», sche quel n'è betg in cas singul, mabain sch'el è inscrit en las reglas ed en ils cumportaments d'ina societad. Questas reglas e quests cumportaments pon esser explicits (scrits) u implicits (nuncrits) ed els pon capitar a moda conscianta u subconscianta. Tge constataziuns en il text revelan in «rassissement systemic»?
- La grafica mussa che persunas cun ragischs cosovaras ston scriver bleras annunzias per plazzas surtut en il sector da la vendita, però damain en il sector da las installaziuns electricas. Tge pudessan esser las raschuns?
- Legiai l'exempel da la tavla 14 «La directura d'ina chasa da tgira ...»

Formulai ussa cun agens peds tge che vegn explitgà sin la tavla. Duvrai era las respostas a las dumondas che vus avais preparà. Menziunai er il cas da la chasa da tgira. Scrivai vossa resposta sin in placat che vus preschents a vossas conscolaras ed a voss conscolars.

PENSUM 11: STATISTICAS DOSYRA (TAVLA 12 PART SUT)

**NUS
ED ILS AUTERS**

DAL PREGIUDIZI
AL RASSISSEM

Lavur da grappa en dus:

Declarai a vossas conscolaras ed a voss conscolars la part sut da la tavla 12. As preparai suandantamain.

Legiai l'emprim il text davart las statisticas DoSyRa e nudai ils pli impurtants messadis. Respondai a las suandantas dumondas resp. faschai il pensum:

- Tge signifitga l'abreviazion DoSyRa?
- Las discriminaziuns menziunadas èn tractaments ineguals ed insultas. Empruvai da numnar mintgamai in exempel per mintga lieu menziunà, nua che quai capita (plazza da lavur, vischinas e vischins, etc.). Numnai sche pussaivel in exempel, dal qual vus avais udì, essas daventads perditga u essas stads pertutgads sezs. Vus pudais era tscherner exempels concrets dal rapport actual davart rassissem, publictà da la Rait da consultaziun per victimas da rassissem:

<https://network-racism.ch/de/rassismusberichte/index.html>

- Discriminaziun multipla vul dir ch'ina persuna na vegn betg mo discriminada sin fundament da sia cumparsa u da sia derivanza, mabain er anc pervi d'ina ulteriura caratteristica. Faschai mintgamai in exempel per ils cas «status giuridic» e «schlattaina» che vegnan avant il pli savens tenor il text.

Formulai ussa cun agens plets quai che vegn explitgà sin la tavla. Duvrai era las respostas a las dumondas che vus avais preparà. Scrivai vossa resposta sin in placat.

PENSUM 12: LA LEGISLAZIUN EN SVIZRA (TAVLA 13 PART SURA)

**NUS
ED ILS AUTERS**

DAL PREGIUDIZI
AL RASSISSEM

Lavur da grappa en dus:

Declerai a vossas conscolaras ed a voss conscolars la tavla 13 fin a la sentenza dal Tribunal federal. As preparai suandantamain.

Legiai l'emprim il text davart la Constituziun federala. Respundai alura a las suandantas dumondas resp. faschai il suandant pensum:

- Discriminar vul dir disfavourisar u degradar senza ina raschun objectiva. La Constituziun federala numna raschuns pussaivlas da discriminaziun. Tscherni trais da quellas e faschai mintgamai in exempel per in dischavantatg u ina degradaziun.
- Sin il placat vegn citada ina decisiun dal Tribunal federal davart la discriminaziun da persunas viagiantas (jenicas); DTF vul dir Decisiuns dal Tribunal federal. Las infurmaziuns davart quest cas èn descrittas en la chascha daspera. Cumparegliai la sentenza cun l'istorgia dals «Uffants da la via» (tavla 8). Tge è sa midà?

Creai uss in placat. Cun agid da quel decleraiis vus cun agens plets a las conscolaras ed als conscolars tge che la tavla mussa. Numnai voss exempels. Legiai il text sutvart davart la sentenza dal Tribunal federal. Declerai als auters il connex cun ils «Uffants da la via».

Forsa discutais vus cun vossas conscolaras e voss conscolars tge ch'è sa midà dapi l'istorgia dals «Uffants da la via»?

Decisiun dal Tribunal federal da l'onn 2012

Ina dunna jenica e ses um martgadavan cun rauba veglia. Els viaggiavan adina puspè tranter la Svizra, la Frantscha e la Germania vi e nà per cumprar la rauba e la vender sin martgads da pileschs. Pervi d'ina greva malsogna dal dies ha la dunna stuì chalar da lavurar ed ha dumandà ina renta d'invaliditad. Il chantun da Genevra ha refusà ad ella questa renta ed ha pretendì ch'ella tschertgia ina piazza, nua ch'ella possa far ina lavur simpla e sesenta. Quai avess dentant signifitgà ch'ils conjugals avessan stuì chalar da viajar per il commerzi cun rauba veglia. Il Tribunal federal ha decidì ch'i fiss discriminant da sfurzar persunas viagiantas da daventar sedentas. La dunna ha damai survegnì sia renta d'invaliditad.

PENSUM 13: LA LEGISLAZIUN EN SVIZRA (TAVLA 13 PART SUT)

**NUS
ED ILS AUTERS**

DAL PREGIUDIZI
AL RASSISSEM

Lavur da grappa en dus:

Declerai a vossas conscolaras ed a voss conscolars la tavla 13 a partir da la passascha «En la legislaziun svizra datti ina norma penala ...». As preparai suandantamain:

Legiai l'emprima passascha en la part sut da la tavla 13 che cumenza cun «Il Tribunal federal ha decis ...» Legiai suenter l'emprima e la davosa passascha da l'artitgel 261bis dal Cudesch penal svizzer (chascha giudim).

Legiai la segunda passascha en il medem champ da la tavla 13. Il Tribunal federal ha argumentà questa decisiun sco suonda: «ester» ed «asilant» èn terms generals che na concernan nagina razza, etnia u religiun specifica. Perquai n'è questa insulta betg suttamessa a la norma penala. Questa sentenza ha dà da discutir en Svizra, betg tuttas e tuts n'èn stads d'accord cun ella. Tge manegiais vus? Co pudais vus argumentar vossa opiniun a moda objectiva?

Creai uss in placat. Cun agid da quel decleraiis vus a vossas conscolaras ed a voss conscolars tge ch'è represchentà sin la tavla. Declerai pertge ch'il delinquent è vegni sentenzià en l'emprim cas, en il segund cas dentant betg. Forsa moderaiis vus suenter ina discussiun cun la classa?

SOLUZIUNS PUSSAIVLAS DALS PENSUMS 9-13

**NUS
ED ILS AUTERS**

DAL PREGIUDIZI
AL RASSISSEM

Pensum 9: Tschintg problems cun las «razzas umanas»

Pensum da challenge

1. «Danunder vegns ti?»

Soluziun da model

La dumonda sa drizza a personas che vegnan identifitgadas sco ils «auters» u sco immigrantas. Sche questa persuna è creschida si en il medem lieu ed è Svizra, resenta ella la dumonda sco «microagressiun», perquai ch'ins di a moda implicita (senza pronunziar): ti na tutgas betg tar nus.

2. Ina meglra expressiun per «razza»

Soluziun da model

Tar la «razza» vai per la cumparsa exteriura che mussa ch'ina persuna deriva d'ina outra regiun dal mund u che ses perdavants vegnan da là. Empè da «razza» pudess ins damai dir «derivanza», ma era «cumparsa fisica» u «derivanza etnica». Intgins pajais dovran quai uschia en lur leschas; ins na vegn dentant betg perina tge term che fiss il pli gist.

Legia en quest connex era l'artitgel «Soll der Begriff «Rasse» aus dem Schweizer Recht verbannt werden?»:

<https://www.ekr.admin.ch/d585.html>

Pensum 10: lavurar, abitar (tavla 12 part sura)

Soluziuns da model

- personas cun in num da pajais esters, personas cun ina color da la pel pli stgira u cun in'otra fisionomia, personas cun segns religios (faziels da chau, kippa, turban, etc.);
- il dischavantatg sa repeta adina puspè ed è statisticamain cumprovabel; i va per reglas nuncrittadas en la societad;
- personas en la vendita han bler contact cun la clientella; las patronas ed ils patrons teman il rassissem da la clientella e prefereschan perquai persunal d'origin svizzer;
- la directura tema il rassissem da las pazientas e dals pazients e da las abitantas e dals abitants da la chasa da tgira; ella sa basa sin reglas implicitas da la societad.

Pensum 11: statisticas DoSyRa (tavla 12 part sut)

Soluziuns da model

- il «sistem da documentaziun e da monitoring» documentescha ed observa cas da discriminaziun rassistica;

<https://network-racism.ch/de/rassismusberichte/index.html>

- cumpareglia ils cas concrets en il rapport davart rassissem;
- dunna, muslima, status giuridic «estra cun permissiun da dimora»
- um cun trauma da guerra e blessura da guerra (impediment), status giuridic «requirent d'asil»

Pensum 12: la legislaziun en Svizra (tavla 13 part sura)

Soluziuns da model

- derivanza: ina mamma raquinta che ses uffants daventian regularmain victimas da mobing e da schicanas en scola pervi da la colur da lur pel e lur cumparsa.
- vegliadetgna: en in inserat da piazza è scrit: «annunzias da persunas sur 50 onns na vegnan betg resguardadas»;
- schlattaina: la candidata na daventa betg directura, perquai ch'ins na vul nagina dunna en questa piazza;
- lingua: scolaras e scolars da la Germania pateschan da mobing, perquai ch'els discurren a moda uschè «artifiziala»;
- posiziun sociala: giasts en in restaurant nobel na vegnan betg servids, perquai ch'els èn vestgids mal;
- furma da viver: famiglia cun geniturs da la medema schlattaina u pèr omosexual cun uffant na survegn nagina abitaziun;
- persvasiuns: ina dunna cun faziel da chau u in um cun kippa na survegn nagina piazza;
- impediment: persuna en sutga cun rodas na po betg entrar en il tren u il bus.

Pensum 13: la legislaziun en Svizra (tavla 13 part sut)

Soluziuns da model

- emprim cas: condemnaziun pervi d'appel public (Facebook) a violenza envers commembras e commembers d'ina minoritad religiosa (muslimas e muslims);
- segund cas: sentenza senza condemnaziun, perquai ch'ils terms «ester» u «asilant» na correspundan betg ad in dals motifs per discriminaziun numnads en la lescha. Quests terms sajan memia generals; la sentenza è contestada;

Tenor mai n'è la sentenza betg correcta. Igl è evident ch'il requirent d'asil è vegnì insultà pervi da sia derivanza, perquai ch'el tutga tar «ils auters», damai tar in'otra naziun u etnia. Quests motifs èn numnads en la lescha cunter il rassissem.